

**«ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БІБЛІОТЕЧНА БУДІВЛЯ»: ВІД ЗАРУБІЖНОГО
ДОСВІДУ ДО ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ У НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ імені
ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Казначесва Ірина Олександрівна

бібліотекар I категорії наукової
бібліотеки

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

e-mail: iren_198410@mail.ru

***Анотація.** У статті розглядається ідея ультрасучасної будівлі
Навчально-бібліотечного комплексу Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, як інтелектуального середовища надання
інформації та знань нового рівня.*

***Ключові слова:** інтелектуальна бібліотечна будівля, наукова
бібліотека, бібліотечно-інформаційні технології.*

Термін « інтелектуальна бібліотечна будівля» вперше був застосований у 1997 р. на семінарі "Інтелектуальні бібліотечні будівлі", проведеному у Гаазі (Німеччина), де доповідачі з багатьох країн виклали свій досвід і бачення організації роботи бібліотек у нових будівлях, що заклало засади для вироблення стратегії розвитку сучасної високотехнологічної бібліотеки. Більш того, при Міжнародній федерації бібліотечних асоціацій та установ була відкрита спеціальна секція "Бібліотечні будівлі та обладнання", на якій розглядається проектування, будівництво, устаткування, організацію технологічних процесів із метою удосконалення обслуговування споживачів інформації, оформлення, використання будівлі виключно як цілісного комплексу, узагальнює світовий досвід у цьому напрямку.

Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого належить до тих установ, які отримали щасливу можливість далі функціонувати у новій сучасній споруді — Бібліотечно-навчальному комплексі (далі: НБК), що дозволить зробити певні кроки у напрямку розбудови високотехнологічної сучасної бібліотеки. Акцентуємо увагу на тому, що на думку зарубіжних фахівців, саме будівництво нових будівель дає змогу не просто комфортно розмістити фонди і підрозділи, а й є реальним шансом зробити певний ривок на основі сучасних технологій у всіх сферах її діяльності.

Фахівці у визначеній сфері, зокрема, О. М. Куліш [3], П. Брофі [1, с. 145-146], В. Тетушкін [5], зазначають, що будівництво нових бібліотечних споруд або реконструкція існуючих створює найбільш сприятливі умови для дотримання вимог, що ставляться до бібліотек у сучасному інформаційному середовищі. У бібліотеках зарубіжних країн (Велика Британія, Франція, Німеччина, Данія, Фінляндія, Японія, Швеція, Норвегія) створюються спеціальні програми освоєння і організації роботи в нових будівлях відповідно до стратегічних планів розвитку цих бібліотек, які, як правило, мають розвинені інформаційну інфраструктуру і телекомунікаційні зв'язки.

Проте особливо слід акцентувати увагу на тому, що кардинальні зміни стосуються характеру і організації обслуговування в нових бібліотечних будівлях. Ядро цих змін – технологічне і технічне оновлення, адаптація до нових економічних умов, рольова установка на підвищення суспільної значимості бібліотеки. Яскравим прикладом цьому є Програма Британської Бібліотеки "Ініціативи, пов'язані з доступом" — основний стратегічний документ щодо застосування нових технологій в обслуговуванні, насамперед у сфері інформаційного забезпечення користувачів.

Цікавим є досвід Національна бібліотека Франції, яка у своєму Проекті для нової бібліотеки передбачила роботизацію частини сховищ (на 2 млн видань). Розроблено 4 варіанти читацьких місць: від базового безкоштовного зі стандартним набором сучасної техніки для роботи користувача до платного

супермісця, що передбачає додаткове обладнання для дослідницької і редакційної роботи вченого. Національна бібліотека Німеччини у структурі читацької зони має спеціальний зал *multimedia*, де ведеться обслуговування матеріалами на CD-ROM, забезпечені телекомунікаційний зв'язок, доступ до обладнання для роздруківки необхідних матеріалів через кольоровий принтер. Усі фонди в новій будівлі НБ відображені в електронному каталозі і доступні локальним і віддаленим користувачам.

Зовнішній вигляд будівлі Університетського НБК відрізняється оригінальним дизайном – являє собою відкриту книгу. «Корінець» цієї книги – атриум, який займає з третього по сьомий поверхи. У центрі атриуму гвинтові сходи. Скляний фасад дозволяє милуватися красивою панорамою міста. Різні функціональні зони проекту взаємодіють між собою, роблячи відвідування бібліотеки простим і приємним. Новий навчально-бібліотечний комплекс є 10-поверховою спорудою загальною площею 16620,3м. У навчальній зоні з третього по десятий поверх знаходяться близько 70 аудиторій та 30 приміщень кафедр і деканатів. Десятий поверх займає телецентр, а перший та другий – музей університету та картинна галерея. На цьому ж поверсі розташовується круглий конференц-зал, стеля якого являє собою купол із світлопрозорих вітражів, затемнених для усунення ультрафіолетового випромінювання. У бібліотечній зоні знаходяться 8 відділів бібліотеки, 5 читальних залів, комп'ютеризовані робочі місця для читачів, електронна бібліотека, затишне кафе та їдальня. У читальних залах і на абонементях нового навчально-бібліотечного комплексу запроваджено автоматизоване обслуговування, працює Wi-Fi. Сьогодні всі не тільки володіють комп'ютером, грамотні а й озброєні мобільними телекомунікаційними приладами. Саме тому в бібліотеці запроваджено дистанційний сервіс. У новому бібліотечному комплексі розширено можливості для забезпечення: публікаційної активності вчених; реєстрації їх праць у Google-Академії; створення профілів науковців і кафедр, організації проведення науково-

практичних семінарів із питань бібліометрії й систем наукового цитування.
[4]

Узагальнюючи висновки фахівців, що висловлені на конференціях, семінарах, сторінках наукових журналів щодо визначення ознак Інтелектуальної бібліотечної будівлі, слід зупинитися на деяких з них. На думку О. М. Куліш [3], така бібліотека повинна характеризуватися гнучкістю, доступністю, сучасним інтер'єром, меблями й обладнанням, високотехнічними сховищами документів і, що є першоосновою якісного обслуговування, інтелектуальністю бібліотекаря, який має працювати в тісному партнерстві з *ip*-технологіями, дизайнерами, керівництвом вишів і нести посилену відповідальність у всіх цих питаннях. До того ж, з точки зору обслуговування, бібліотекам необхідно вживати заходи щодо інтенсифікації використання своїх читальних залів, надання вільного доступу до інформації, швидкого і якісного обслуговування, забезпечення документами, наявними в фондах, незалежно від місця їх зберігання. Прикладом такого підходу є Британський кодекс обслуговування, спеціальні стандарти обслуговування для окремих підрозділів тощо. Положення цього Кодексу стали підґрунтям для побудови інформаційного ландшафту нової будівлі бібліотеки.

Окремі фахівці НБК НЮУ імені Ярослава Мудрого при проектуванні, будівництві, розміщенні фондів у новій бібліотеці також враховували як існуючий досвід, так і власні думки і пропозиції щодо найбільш раціонального розміщення інформаційних ресурсів. Завдяки аналізу думок і пропозицій мною встановлено, що обов'язковим елементом технічних і технологічних перетворень бібліотеки є перегляд її структури і управління. Додамо, що доцільне було б організувати нові підрозділи, сформувати великі структурні комплекси на основі тотожності функцій і взаємозв'язків, оскільки змінюються і певні елементи обслуговування користувачів, що у свою чергу, вимагає адекватного реагування.

Особливо слід відмітити й значне розширення в новій будівлі зон проведення громадських, культурно-просвітницьких заходів. Це виставкові комплекси у читальних залах різного характеру, спеціальні приміщення для проведення зустрічей, конференцій, кімнати для групової й індивідуальної роботи як для студентів, так і для викладачів. Різноманітні форми такої роботи (за участю TV, радіо, преси) привертають увагу громадськості: майбутніх студентів, випускників університету, підвищують імідж бібліотеки як інформаційного центру обслуговування. Прагнучи створити якомога комфортніші умови, будівля спроектована функціонально і інтегровано, зокрема, читальні зали цілком пристосовані для проведення досліджень і освіти у відкритих зонах для відвідувачів. Розміщенні книжкові виставки, у тому числі і віртуальні, тут також можуть проходити зустрічі та інші заходи.

Зупинимось ще на одному моменті. Нові технології диктують і нову концепцію організації бібліотечного простору, суть якої – швидкий доступ користувача до інформації. Прикладом може служити Інформаційний центр імені Ж. Помпіду в Парижі. Він відрізняється гнучкою системою організації зони обслуговування користувачів, без стін і перегородок, без виділення ізольованих приміщень для користування аудіовізуальними матеріалами з розміщенням стелажів фондів відкритого доступу безпосередньо в читальних залах з максимально зручною для читача конфігурацією. Так само організовано простір читацької зони і в новій будівлі Національної бібліотеки Німеччини во Франкфурте. [3] Подібні кроки є характерними і для нової бібліотеки Національного університету імені Ярослава Мудрого. Створено зали правової інформації, суспільних наук, періодичних видань, зали художньої літератури та іноземної мови, де забезпечено максимально відкритий доступ для користувачів. А професійну консультацію завжди надає бібліотекар - тьютор.

Видається важливим розширення дистанційного забезпечення документами, наявними в країні і за кордоном. Воно має бути дуже швидким і недорогим, що можливо завдяки цифровій формі зберігання і комп'ютерних

комунікаційних мереж. У бібліотеці Університету розроблені тематичні інтернет-ресурси, доступ до яких забезпечується з будь-якого міста, селища України.

Треба зауважити, що в нашій вітчизняній теорії робляться тільки перші кроки щодо створення цілісної концепції організації бібліотечних будівель як взаємопов'язаного комплексу. У національному науковому полі є цікаві аналітичні розвідки з цієї проблеми. Так, у 2016 році була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури І. С. Воронковою [2], але не менш важливе значення воно має й для розвитку концепції майбутнього бібліотечного будівництва. Як додатки авторкою здійснено і проаналізовано значне коло анкет читачів щодо відповідності архітектурної досконалості (або недосконалості) бібліотечної споруди, їх можливостей на користування бібліотечними ресурсами (як паперовими, так і цифровими). Ці відповіді дали підстави стверджувати, що існує пряма залежність бібліотечного обслуговування від якості організації бібліотечної будівлі, комфортності приміщень як інтелектуального середовища отримання знань.

Отже, слід зазначити, що здійснений експрес-аналіз сучасного зарубіжного досвіду і власних напрацювань дозволяють зробити такі висновки:

1. При проектуванні нової будівлі (як і при модернізації й реконструкції існуючої) необхідна спільна робота архітекторів, бібліотекарів, технічних фахівців, що дозволить повною мірою дотриматися сучасних вимог до нових бібліотечних будівель, забезпечить гнучкість і можливість нових моделей роботи.

2. Слід розробити концепції, розраховані на досить тривалий строк, щодо освоєння нової будівлі і організації обслуговування з певними етапами їх реалізації.

3. Більше уваги визначеній проблемі доцільно приділяти й національному науковому полі бібліотечної інтелектуальної практики.

4. Стратегічні напрямки формування у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування, це є характерним як для зарубіжного, так і вітчизняного бібліотекознавства, можна схематично визначити так:

- *користувач є центральною фігурою в бібліотеці*, навколо нього концентрується вся увага, а тому виявлення і максимально повне і швидке задоволення його потреб є першочерговим завданням бібліотеки;
- *в обслуговування читачів активно впроваджуються різноманітні інформаційні технології*, що створює умови для підвищення якості, ефективності й швидкості обслуговування користувача на всіх стадіях: від реєстрації в бібліотеці до отримання необхідної інформації і джерел поширення нових форм обслуговування (у т.ч й через систему платних послуг), які сприяють збільшенню діапазону привабливих для користувача послуг, але не входять до переліку тих, що традиційно надаються бібліотекою;
- *спостерігається активізація і підвищення значення ролі бібліотекаря як посередника, тьютора між користувачем і інформацією*, насамперед за рахунок впровадження сучасних бібліотечних технологій і інтелектуальних практик щодо задоволення запитів на документ, галузеву інформацію, ресурси.

Список використаної літератури

1. Брофи П. Современная библиотека учебного заведения / пер. с англ.: А. Б. Лисица, Е. В. Малявская; науч. ред. пер. Я. Л. Шрайберг. М.: Омега-Л, 2011. 312 с.
2. Воронкова І. С. Архітектурно-типологічні принципи реновації бібліотек вищих навчальних закладів України: дис. ... канд. архітектури: 18.00.02 / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2016. 292 с.

3. Кулиш О. Н. Современные библиотечные технологии в обслуживании и новые здания библиотек. *Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества*: Материалы 5-й междунар. конф. "Крым-98". Судак, Автономная Республика Крым, Украина, 6-14 июня 1998 г. М.: ГПНТБ России, 1998. Т. 1. С. 96-99
4. Пасмор Н. П. Бібліотека Університету - нові можливості. *Vivat lex!* 2017. 25 січ. (№ 2). С. 2, 4.
5. Тетушкин В. А., Герасимов Б. И. Система управления интеллектуальным зданием как инновационный элемент сервиса недвижимости. *Вопросы современной науки и практики. Университет им. В. И. Вернадского*. 2016. № 3. С. 153-170.